

L'opinió

Jacobo Vidal Franquet
Professor universitari

El 2015 vaig participar en un congrés d'art medieval a la Universitat Complutense de Madrid. No és que els assistents no tinguessin, d'entrada, un gran interès pels temes tortosins, però quan vaig dir que a la documentació municipal de Tortosa havia pogut recollir més de 600 referències sobre pintura gòtica, tothom va callar i em van començar a mirar amb un nivell d'atenció que em va resultar molt incòmode: el fet és que a tot Castella se'n conserven molts menys, de documents d'aquesta mena.

Els fons històrics de Tortosa que custodia l'Arxiu Comarcal del Baix Ebre són excepcionals per la quantitat i la qualitat de la informació que es contenen als llibres d'acords, als de comptes, als registres d'obres públiques i de correspondència, etc. Les notícies que s'hi troben permeten estudiar la ciutat des del segle XII fins al present i des de múltiples punts de vista. I val a dir que la faena des de l'Arxiu s'ha estat fent a molt bon ritme, fet que ha possibilitat una producció historiogràfica remarcable, que no hauria estat possible a cop de voluntarisme o d'esforços individuals i aïllats.

Els fets

Després de la conquesta cristiana de Ramon Berenguer IV, a mitjans del segle XII, i, en concret, d'ençà que Tortosa adquirí la seua autonomia com a ciutat reial, el 1294, quan el rei Jaume II obté la totalitat de la ciutat per permuta amb els senyors feudals que encara la posseïen, s'establí, com s'exigia a una ciutat amb consistència econòmica, social i administrativa, la institució d'un arxiu on preservar tota aquella documentació que li garantís la seua essència, la seua fortalesa i el seu quefer diari. Des d'este punt de vista, doncs, hem de parlar d'un arxiu de la ciutat de Tortosa de fa més de 700 anys. En este llarg període s'han succeït moments d'abandonament, de reestructuració, de saqueig i destrucció, d'excehència, de menysteniment i de culte. De dos elements d'una època d'esplendor se'n fa recordatori anualment en la Festa del Renaixement: l'armari de l'arxiu de 1574 i el jurament dels arxivers també del segle XVI.

Durant segles, l'Arxiu formava part del mateix ajuntament i ocupava un espai en el mateix edifici de la Casa de la Ciutat, però des de 1911 es va traslladar i va compartir lloc (almenys la part històrica) amb el Museu, a l'exesglésia de sant Domènec. Allí hi va estar, tret del parèntesi de la guerra civil, fins al 1997 quan va passar, ja integrat com a fons documental dins de l'Arxiu Comarcal, al Col·legi de Sant Jaume i Sant Maties, on encara es troba dipositat.

La importància i la capitalitat de Tortosa al transcurs dels segles resta perfectament reflectida en el volum documental conservat. Els dos fons més notables des del punt de vista de la seua

consistència i riquesa històrica que es custodien a l'Arxiu Comarcal són el de l'Ajuntament de Tortosa i el del districte notarial de Tortosa.

A pesar de les inevitables pèrdues documentals produïdes per les guerres, revoltes, agents naturals o negligències, encara avui les sèries històriques municipals com els llibres de provisions (acords del govern municipal), de clavaria (comptes d'ingressos i despeses), d'establiments (ordenances), d'obres (construcció i manteniment

d'equipaments públics), del racional (relacions i anotacions de deutes), de la Taula de Canvi (banc municipal), etc. (moltes d'elles s'inicien a partir de principis del segle XIV), són l'admiració dels investigadors, per la seua dilatada continuïtat. Cal afegir, en esta secció històrica, els 1.700 pergamins i els més de 6.000 documents solts en paper.

Hem de concloure, per tant, que la suma de la categoria històrica de la ciutat de Tortosa, amb un paper destacat en el conjunt de la Corona d'Aragó i el fet que, afortunadament, s'ha conservat bona part del conjunt documental que va generar, confereix a este fons, hereu de l'Arxiu de la Ciutat, un valor de primer nivell.

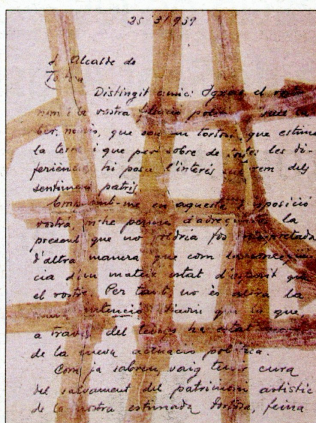
Però, més enllà de la secció històrica, cal tenir en compte el volum documental del fons municipal que ultrapassa els 2.000 metres lineals, amb més de 12.000 caixes, i que per raons d'espai no han pogut incrementar-se en els darrers 15 anys. La complexa i àmplia maquinària administrativa de l'Ajuntament ha comportat, abans de la incorporació del document electrònic, unes masses ingents de documentació en paper. Només cal recordar l'extens terme municipal de Tortosa fins a la dècada de 1970, amb quasi la totalitat del Delta, per a fer-nos una idea del que estem dient.

És un tòpic al qual recorrem sovint, però al mateix temps prou cert: des del primer document conservat, la Carta de Poblament de 1149, fins a la documentació recentment dipositada, l'Arxiu conserva la memòria de més de 950 anys de la ciutat de Tortosa.

El detall

Un detall que sol passar desapercbut, tot i que si es pensa és obvi, és el fet que si s'ha mantingut un arxiu o una documentació ha estat gràcies al fet que algú, sovint anònim o ja oblidat, ha fet l'impossible i, a vegades amb molta dificultat, per a preservar allò que per a molts no mereix atenció, quan no directament la destrucció. No és del tot cert pensar que les coses es mantenen per si mateixes. Darrere sempre sol haver-hi la voluntat personal d'algú. Són varis els exemples que hem pogut saber o que, d'una manera o altra han estat documentats, de salvaguarda o recuperació de la documentació que pels fets ocorreguts hagués estat destruïda. Els llibres d'ordenances medievals van ser restituïts sota secret de confesió després de la darrera guerra civil i quan el saqueig i crema de la documentació municipal en els fets de 1854 algú anònim va amagar el *Llibre de les Costums* del segle XIII, el mateix que anys després va "reaparèixer" al mateix Arxiu. Però segurament el fet que identifica millor esta voluntat de preservar els documents condemnats, per qui percep el seu valor històric i patrimonial, siga la carta que Cid i Mulet va adreçar, des de l'exili, al llavors alcalde Reca-

dero Loscos, tot indicant-li informació sobre la seua gestió durant la Guerra Civil quant a la salvaguarda del patrimoni tortosí. L'alcalde la va estripar i llençar, però el llavors secretari Andreu Celma, va replegar els trossos, els va enganxar i va guardar la carta molts anys fins que la va poder dipositar a l'Arxiu.

L'interès.

Més enllà de l'evident utilitat de la documentació municipal més recent per a les nostres gestions diàries, del que ja n'hem parlat en el primer article al SETMANARI L'EBRE, el fons històric de l'Ajuntament de Tortosa ens mostra amb força generositat la radiografia de la ciutat i terme en una visió cronològicament àmplia. Qualsevol inquietud històrica de coneixement del passat pot ser satisfeta, si es conserva la documentació pertinent, en la consulta d'esta mateixa documentació, la majoria de la qual està escrita català. No només la història en majúscules (econòmica, política i demogràfica) sinó també la de la vida quotidiana, la de la mentalitat, la de les tradicions, les festes, l'alimentació, la cultura, etc. es pot refer, si més no parcialment, amb la lectura i estudi d'esta ingent documentació que abraça des del segle XIV fins a principis del s. XIX, de forma força continuada. La falta de tradició en anar a cercar documentació a l'Arxiu, produïda pel desconeixement que encara s'hi té, aboca que sovint s'emprenguen accions de caire retrospectiu o s'asseveren fets sense haver-los contrastat documentalment, contribuint així a un cúmul d'imprecisions, quan no de falsedats, que no ens ajuden ni a

conèixer-nos com a societat ni a projectar-nos amb veracitat. La font original es troba a l'Arxiu i és allà on podem resoldre dubtes i ambigüitats. Amb la seua consulta, per exemple, no continuariem dient que l'Assut és obra àrab o que el gremi de Sant Pere dels Pescadors és el més antic d'Europa.